

500 VUOTTA KÄRKKÄISIÄ – 70 VUOTTA KÄRKKÄISTEN SUKUSEURAA

Toimittaneet Risto Kärkkäinen, Seppo Kärkkäinen ja Tuulikki Kärkkäinen.
Kärkkäisten Sukuseura ry

Sisällysluettelo

Alkusanat

OSA I 500 VUOTTA KÄRKKÄISIÄ

KÄRKKÄISTEN ASUTUSHISTORIAA

1. Mitä tiedämme Kärkkäisistä Suomen asuttajina?

2. Merkittävimpiä muita Kärkkäisten asuinpaikkoja 1500-luvulla

3. Vanhan suur-Rautalammin Kärkkäälä - nykyiset Hankasalmen Kärkkäälä ja Konneveden Kärkkäälänkylä

Perttula

4. Rantasalmen Tuusmäki ja Keriharju

5. Suur-Pieksämäen eli Juvan Joroisten Kärkkäälä eli nykyinen Suonenjoen Kärkkäälä

6. Pielaveden Lampaanjärvi

7. Karjalan Kannaksen Kärkkäät

8. Kiuruveden Kärkkäiset

Kiuruveden Kärkkäisten vanhin asuinpaikka

Kiuruveden Pekka Pekanpoika Kärkkäisen jälkipolvet

9. Sotien, rajojen ja elinkeinorakenteen muutosten vaikutukset asutukseen

10. Pohjois-Karjalan ja Kainuun Kärkkäiset

Pielisjärven Kärkkäisten vanhin tunnettu asuinpaikka Hannola

11. Kärkkäisten Y-DNA-sukututkimusprojekti

OSA II 70 VUOTTA KÄRKKÄISTEN SUKUSEURAA
KÄRKKÄISTEN SUKUSEURAN VUOSIKYMMENET -
tiivistelmä seuran toiminnasta vuosilta 1951-2022

12. Ensimmäisiä pohdintoja sukututkimuksesta

13. Perustaminen ja alkuvuodet

1938 Ideointikokous Helsingissä

1951 Perustamiskokous Helsingissä ja
ensimmäisen sukkokouksen valmistelu

1951 Ensimmäinen sukkokous Kiuruvedellä

Sukukerhoja perustetaan 1950-luvulla

1953 Sukukokous Rautalammilla

1955 Sukukokous Helsingissä

1958 Sukukokous Kuopiossa

1961 Sukukokous Helsingissä

1967 Sukukokous Kiuruvedellä

1971 Sukukokous Lieksassa

**14. Toiminta vakiintuu kolmen vuoden välein
pidettäviin sukkokouksiin**

1978 Sukukokous Lapinlahdella

1981 Sukukokous Pieksämäellä

1984 Sukukokous Espoossa

1987 Sukukokous Nurmeksessa

1990 Sukukokous Rantasalmella

1993 Sukukokous Nilsiässä

1996 Sukukokous Lieksassa

1999 Sukukokous Tuusulassa

2001 Sukukokous Iisalmessa

2004 Sukukokous Rantasalmella

2007 Sukukokous Kuopiossa

2010 Sukukokous Rautalammilla

2013 Sukukokous Iisalmessa

2016 Sukukokous Polvijärvellä

2019 Sukukokous Kiuruvedellä

15. Kiertoajelut Kärkkäisjuurille sukukokousten yhteydessä

KIERTOAJELU RAUTALAMMIN KÄRKKÄISTEN
VANHOILLE ASUINSIJOILLE RAUTALAMMIN
SUKUKOKOUKSEN YHTEYDESSÄ 8.8.2010

KIERTOAJELU JUURTEN JÄLJILLÄ IISALMEN
SUKUKOKOUKSEN YHTEYDESSÄ 28.7.2013:
IISALMI-KIURUVESI-IISALMI

VUODEN 2016 SUKUKOKOUKSEN KIERTOAJELU
POLVIJÄRVEN-LIPERIN-JOENSUUN SEUDUN
VANHOILLE KÄRKKÄIS-PAIKOILLE 7.8.2016

VUODEN 2019 KIURUVEDEN SUKUKOKOUKSEN
KIERTOAJELU KÄRKKÄIS-JUURILLE 28.7.2019

16. Poimintoja

Sukuneuvosto

Sukukerhot

17. Sukututkimuksen vaiheita

18. Sukumerkki ja logo

19. Sukuseuran ja sukuhallituksen avainhenkilöitä

Sukuseuran perustaminen ja alkuvaiheet

*Evi Jäderholm - avainhenkilö seuran
perustamisessa*

*Juho Emil Kärkkäinen - seuran perustajia ja
sukuvanhin 1951-1967*

*Kalle ja Milkka Kärkkäinen - kantavia voimia
seuran alkuvaiheessa*

*Ahti Kärkkäinen - Rautalammin sukuhaara
sukuseuraan*

Sukuvanhimmat ja varavanhimmat

Lauri Kärkkäinen sukuvanhin 1967-1984

*Hannu Kärkkäinen varavanhin 1961-1981 ja
sukuvanhin 1984-2003*

Risto Kärkkäinen sukuvanhin 2004-2019

*Seppo Kärkkäinen (Espoo) varavanhin 2016-
2019 ja sukuvanhin 2019-2022*

Erkki Kärkkäinen varavanhin 1981-1984

Irja Kärkkäinen varavanhin 1984-1990

*Seppo Kärkkäinen (Kesälahti) varavanhin 1990-
2013*

Eino Kärkkäinen varavanhin 2013-2016

Uolevi Kärkkäinen varavanhin 2019-2022

Sukututkijat - sukuseuran kantavat voimat

*Pertti Kortelainen - sukututkimuksen pioneeri ja
seuran rahainvartija 1981-2019*

Pentti Raita - Kiuruveden Kärkkäisten tuntija

*Tuulikki Kärkkäinen - Kärkkäis-juurien selvittäjä
ja sukuneuvoston puheenjohtaja 1999-*

20. KÄRKKÄISTEN SUKUSEURAN JULKAISUT 1953-2019

21. KÄRKKÄISTEN SUKUSEURAN MUITA TUOTTEITA

Liite 1: Sukuseuran hallitusten jäsenet

Liite 2: Sukuseuran sukuneuvostojen jäsenet

Liite 3: Sukuseuran säännöt

Alkusanat

Vanhimmat kirjalliset tiedot Kärkkäästä ovat Hämeestä, jossa Kauppi Kärkäs on mainittu Pälkäneen Kärkkään isäntänä 1400-luvun puolivälissä. Kärkkään kylä sijaitsi Keljonjärven rannalla lähellä nykyisen Sahalahden keskustaa. Kylällä oli erämaita nykyisten Hankasalmen ja Konneveden raja-alueella. Kustaa Vaasa alkoi kuninkaaksi tultuaan verottamaan asuttuja tiloja ja edellytti myös, että erämaiden haltijat muuttavat pysyvästi erämailleen tai kruunu ottaa alueet haltuunsa. Tämän vuoksi myös Kärkkään kylältä siirtyi Pietari Laurinpoika Kärkäs (tunnetaan Ukko Kärkkäänä) poikineen ja veljenpoikineen asuttamaan erämaitaan sittemmin vuonna 1561 perustetun Rautalammin pitäjän alueelle, jolloin sinne muodostui Kärkkäälän kylä ja Rautalammin Kärkkäisten sukuhaara. Ukko Kärkkään perustaman talon isäntien sukunimeksi kirjattiin 1600-luvun alkupuolella Pietiläinen ja taloa kutsuttiin Pietiläksi perättäisten Pieti/Pietari-isäntien pohjalta. Pietiläisillä on myös oma sukuseuransa.

Ukko Kärkkään veljenpoika Olli Laurinpoika Kärkäs pystytti savupirttinsä Pesiäissalmen rannalle noin 1565. Talo sai nimen Perttula kolmannen isännän Perttu Kallenpojan mukaan ja on pysynyt suvun hallinnassa nykypäiviin saakka, vaikkakin isäntien sukunimi vaihtui naimakauppojen vuoksi 1800-luvun puolivälissä ensin Makkoseksi ja sitten Puttoseksi.

Kärkkäisiä asui myös Rantasalmen pitäjässä 1500-luvun alkupuolella ja vuoden 1541 veroluettelossa heitä oli ainakin kahdessa talossa, toinen Tuusmäessä ja toinen Keriharjussa.

Milloin ja mistä joku Kärkäs/Kärkkäinen on tullut Rantasalmelle, ei ole tarkkaa tietoa. Y-DNA-tutkimusten mukaan Rantasalmen Kärkkäiset ovat isälinjaltaan itäistä N-haploryhmää, mikä voisi todistaa, että tulosuunta olisi ollut Kannakselta. Rautalammin Kärkkäisethän puolestaan ovat läntistä I-haploryhmää. Kannaksen alueella on ollut myös Jääskessä 1550-luvulla kaksi Kärkkäisten taloa ja myös Äyräpäässä ja Uudellakirkolla on ollut Kärkkään taloja.

Pekka Pekanpoika Kärkkäinen siirtyi Rantasalmen Tuusmäestä Kiuruvedelle pysyväksi asukkaaksi ja sai 1546 annekirjan erämaihinsa. Näin Kiuruveden Hautajärven ja Kalliojärven kylien alue tuli Pekka Kärkkäiselle ja hänen jälkeläisilleen ja tästä muodostui erittäin laaja Kiuruveden Kärkkäisten sukuhaara. Pekka Pekanpoika Kärkkäisen ensimmäinen asunpaikka oli Hautajärvellä. Tämä Hautakylän nro 1 sai ilmeisesti jo varhain nimekseen Heikkilä Pekka Pekanpoika Kärkkäisen Pekka-pojan pojan Heikin (s. n. 1570) mukaan.

Heikkilän isännän nimi vaihtui verokirjoissa Pöksyläiseksi 1695 - tämä liikanimi oli annettu jo silloisen isännän Pekan isälle Olli Kärkkäiselle. Pöksyläisten sukuhaaralla Heikkilä pysyi aina vuoteen 1869, jolloin Kärkkäisten Kattilasalmen sukuhaaraan kuulunut Pekka ja Sarlotta Kärkkäinen ostivat talon pakkohuutokaupassa. Talo ja siitä erotettu Kivelän talo ovat edelleen suvun hallinnassa.

Kärkkäis-asutusta siirtyi Rautalammin ja Kiuruveden lisäksi mm. nykyisen Suonenjoen sekä Pohjois-Karjalan ja Kainuun alueille mm. Tohmajärven Onkamoon ja Pielisjärven Viekiin. Aikojen saatossa sukua on levinnyt ympäri Suomea mm. Pohjanmaalle ja edelleen myös Amerikkaan. Alun perin Kärkkäiset ovat pitkälti olleet talonpoikia ja uudisasukkaita erämaissa. Suvun laajetessa etenkin 1800- ja 1900-luvuilla

myös ammatit vaihtuivat ja nykyään Kärkkäisiä esiintyy hyvin moninaisissa ammateissa.

Suvun piirissä virisi jo yli sata vuotta sitten ajatuksia suvun historian selvittämisestä ja sukuseurasta. Kauppaneuvos Lauri Kärkkäinen esitti ensimmäisiä ajatuksia sukuseurasta jo vuoden 1915 vaiheilla. Käytännön toimiin sukuseuran perustaminen edistyi, kun Kiuruvedeltä lähtöisin olevan Evi Jäderholmin kotiin kokoontui 27.11.1938 joukko Kiuruveden Kärkkäisiä keskustelemaan seuran perustamisesta. Sotien johdosta perustaminen lykkääntyi kuitenkin yli kymmenellä vuodella. Talvella 1950 Evi Jäderholm kutsui jälleen kotiinsa joukon Kärkkäisiä keskustelemaan seuran perustamisesta. 2.3.1951 Helsingissä pidettiin sukuseuran perustamiskokous, jossa valittiin väliaikainen toimikunta laatimaan seuran säännöt ja kutsumaan koolle varsinainen suukokous.

Ensimmäinen suukokous pidettiin 3.-4.8.1951 Kiuruveden Seuratuvalle noin 170 suvun jäsenen voimin. Kokouksessa 3.8. päätettiin yksimielisesti perustaa "Kärkkäisten Sukuseura" ja hyväksyttiin seuran säännöt. Seuraavana päivänä tehtiin henkilövalinnat, jolloin ensimmäiseksi sukuvanhimmaksi valittiin liikemies J.E. Kärkkäinen ja varavanhimmaksi rouva Evi Jäderholm. Lisäksi valittiin muut jäsenet sukuhallitukseen, joka hoitaa seuran toimintaa suukokousten välillä ja vastaa suukokousten järjestelyistä.

Tämän jälkeen suukokouksia pidettiin pääsääntöisesti 2-4 vuoden välein, kunnes vuodesta 1978 lähtien kokoukset on pidetty kolmen vuoden välein. 50-vuotisjuhlakokous pidettiin kuitenkin 4.8.2001 vain kaksi vuotta edellisen kokouksen jälkeen.

1950-luvun alkupuolella perustettiin myös paikallisia sukukerhoja Kiuruvedelle, Kajaaniin, Kuopioon ja Helsinkiin.

Näiden toiminta kuitenkin hiipui 1960-luvulla ja elvytysyrityksistä huolimatta vuonna 1990 todettiin, että niitä ei enää ollut toiminnassa.

Sukuhallituksen lisäksi sukkokouksissa valitaan sukuneuvosto, jonka tehtävänä on ollut alusta saakka toimia neuvoa antavana elimenä sukkhallitukselle. Ensimmäisissä säännöissä tätä täsmennettiin siten, että ”sukuneuvoston jäsenten tehtävänä on toimia yhdysmiehinä sukkhallituksen ja paikallisten sukkkerhojen välillä”. Sukuneuvoston rooli on välillä ollut vähäinen ja on keskusteltu jopa sen lakkauttamisesta. 2000-luvulla toiminta on kuitenkin saanut vakiintuneempia muotoja, jolloin sukkkokousten välillä on pyritty pitämään myös sukkhallituksen ja sukuneuvoston yhteiskokous, joissa on pohdittu toiminnan kehittämistä ja paneuduttu erityisesti sukkututkimusasioihin.

Eräs tärkeimmistä sukkseuran tehtävistä on selvittää Kärkkäisten suvun historiaa, myös sukkseuran säännöissä todetaan mm. että *”yhdistyksen tarkoituksena on toimia Kärkkäisten suvun henkisen ja aineellisen kulttuurin yhdyssiteenä sekä kerätä ja julkaista suvun vaiheita ja jäseniä koskevia tietoja, kuvauksia ja tutkimuksia”*. Näin ollen sukkututkimus ja sen edistäminen on olennainen osa seuran toimintaa.

Sukkututkimuksen käynnistyminen seuran puitteissa oli ensimmäisinä vuosikymmeninä vähäistä, sillä seuralla ei ollut mahdollisuuksia palkata ammattitutkijoita työhön eikä jäsenillä ollut ammattitaitoa sukkututkimuksen tekemiseen. Vähitellen seuran piiristä on kuitenkin löytynyt innostuneita jäseniä tekemään talkootyönä sukkututkimusta ja seuran puitteissa on saatu julkaistua kohtuullisen suuri määrä perinteisellä sukkututkimuksella tehtyjä sukkselvityksiä. Erityiskiitos tästä työstä on syytä antaa Pertti Kortelaiselle, Pentti Raidalle ja Tuulikki Kärkkäiselle. Tuulikki on viime

aikoina myös organisoinut seuran puitteissa DNA-tutkimusta, jolla voitaneen täydentää perinteisen sukututkimuksen tuloksia ajoilta, joilta ei löydy kirjallisia dokumentteja.

Sukuseuran täyttäessä 2021 70 vuotta oli tarkoituksena järjestää seuran juhlaseminaari ja julkistaa seuran historiikki. Koronatilanteen vuoksi seminaari päätettiin lykätä pidettäväksi vuoden 2022 sukukokouksen yhteydessä ja myös tämä historiikki julkistetaan seminaarin yhteydessä.

Tämän historiikin ovat tuottaneet allekirjoittaneen lisäksi pääosin sukuseuran pitkäaikainen sukuvanhin ja nykyinen kunniavanhin Risto Kärkkäinen ja sukuneuvoston puheenjohtaja Tuulikki Kärkkäinen. Työn tukena on lisäksi ollut mukana työryhmä, johon ovat kuuluneet Pertti Kortelainen, Joakim Kärkkäinen, Uolevi Kärkkäinen ja Matti Mentula. Parhaat kiitokset kaikille työhön osallistuneille.

Toivon lukijoiden viihtyvän historiikin ääressä!

Seppo Kärkkäinen
Sukuvanhin

OSA I

500 VUOTTA KÄRKKÄISIÄ

Kärkkäälän kylän 1530-luvulla perustaneen Pietari eli "Ukko Kärkkään" ja seitsemän pojan kivimuistomerkki Hankasalmen Kärkkäälässä. Pietari Kärkkään ison kiven ympärillä on seitsemän poikien kiveä. Ukko Kärkkään laatussa lukee "1530-luvulla Pietari Kärkäs tuli Hämeestä poikiensa kanssa ja asutti tämän erämaan". Kuva Juhani Kärkkäinen.

KÄRKKÄISTEN ASUTUSHISTORIAA

1. Mitä tiedämme Kärkkäisistä Suomen asuttajina?

Vanhin kirjallinen maininta Kärkkästä on Hämeestä silloisesta Pälkäneen pitäjästä. Kauppi Kärkäs on mainittu Pälkäneellä Kärkkään isäntänä ainakin vuonna 1462, katselmusmiehenä sitä ennen v. 1448 sekä lautamiehenä vuosina 1448 ja 1462. Syntymäajasta ei ole tietoa, mutta katselmus- ja lautamiehenä v. 1448 hän ei ole voinut olla ihan nuori mies. Toisaalta hän ei voinut olla vielä vanhuskaan, koska oli isäntänä vielä v. 1462. Myös hänen poikaansa, Pietari Kaupinpoikaa, mainitaan verotetun Kärkkään isäntänä ainakin vuosina 1506–08. Lauri Pietarinpoikaa on verotettu Kärkkään isäntänä ainakin vuosina 1539–48. Hänen on kerrottu olleen erämaiden tarkastuslautakunnassa v. 1551. Lauri Pietarinpojasta on jossakin käytetty myös lisänimeä Pakari.

Systemaattista kirjallista tietoa veroa maksavista talonpojista on olemassa vasta 1530–1540-luvuilta lähtien. Ruotsin kuninkaaksi 1523 tultuaan Kustaa Vaasa järjesti valtakunnan verotuksen uudelleen. Silloin talojen veronmaksukyky määriteltiin manttaaleina (alun perin ”mantal” tarkoitti jousen jännittämiseen pystyvien miesten lukua talossa). Talot luetteloiitiin veroluetteloihin pitäjittäin ja kylittäin. Kyetäkseen valvomaan, että kruunu sai veronsa, Kustaa Vaasa määräsi verovoudit pitämään taloista veroluetteloita, joiden mukaan voutien veronkantoa ja verojen tilityksiä voitiin valvoa. Veroluetteloon tehtyä

merkintää talon isännän nimestä ei pidetä aina aivan luotettavana, koska voudit saattoivat kopioida isännän nimen edellisestä veroluettelosta, vaikka isäntä oli vaihtunut. Kruunua kiinnosti vähemmän, kuka tuli kirjatuksi talon isäntänä veron maksajaksi, kunhan vouti sai talosta verot.

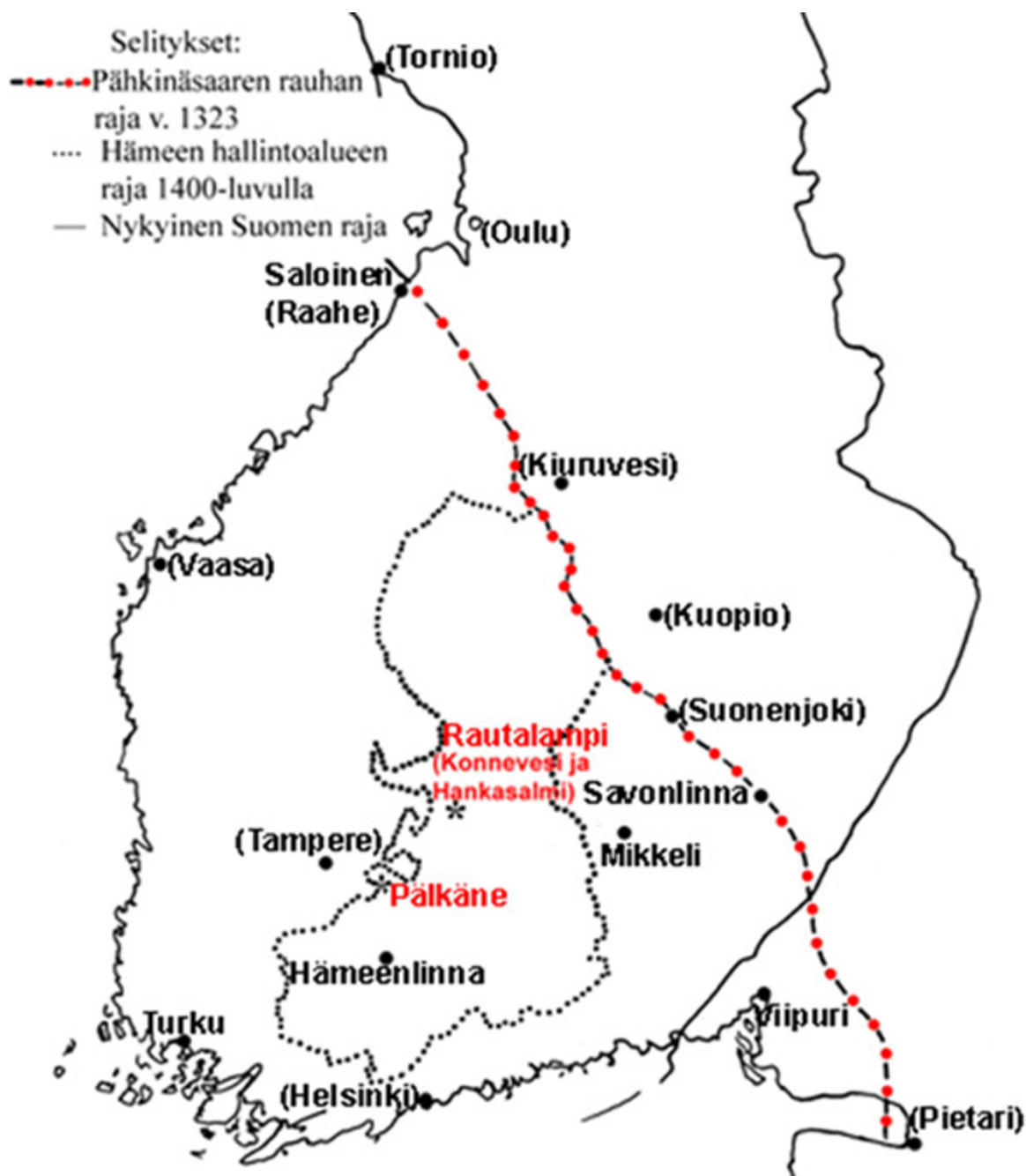
Vanhin tiedetty Kärkkään talo, myöhemmin kylä, kuului suur-Pälkäneen Ilolan neljänneskuntaan. Talo jaettiin kahdeksi ja myöhemmin neljäksi, jolloin Kärkäs oli neljän talon kylän nimenä. Kärkäs on Keljonjärven rannalla, lähellä Sahalahden keskustaa, mistä lähtee myös Kärkkääntie. Sahalahti on liittynyt v. 2005 Kangasalaan.

Ei ole kirjallista tietoa, mistä Kärkkään talon asukkaat olivat tulleet muinaiselle Pälkäneelle ennen 1400-lukua. Se tiedetään, että sillä alueella oli ollut aiemman erämaiden valtauksen aikaan varhimminkin asutettujen Kanta-Hämeen pitäjien kylien ja talojen maita. Mm. muinainen Kulsialan pitäjä (ydinalue myöhemmin Tyrvännön pitäjä, joka on liitetty 1971 Hattulaan) omisti jo ennen 1300-lukua "Tyrvännönmaan" ja "Tyrvännönmetsän" Längelmäveden rannoilla Kangasalan puolella. Mahdollisesti niihin kuuluivat myös Kärkkään talon maa-alueet. Historiatietojen mukaan maaomistuksia on ollut niillä seuduilla ainakin Tyrvännön Suontaan kylän talonpojilla. Asutuksen leviämisen reiteistä päätellen vanhan Pälkäneen Kärkkään talo on saattanut siten saada ensimmäiset pysyvät asukkaansa Vanajaveden eteläpuolisilta alueilta. Sukunimi oli Hämeessä lyhyessä muodossaan Kärkäs. Muutamien Y-DNA-tutkimusten perusteella Rautalammin Kärkkäiset kuuluvat isälinjaltaan läntiseen I-haploryhmään.

Kärkkään kylä oli Sahalahdella muinaisen Pälkäneen pitäjässä Keljonjärven rannalla. Kärkkääntie lähtee nykyään Sahalahden keskustasta. Lähde: Maanmittauslaitos/karttapaikka.

2. Merkittävimpiä muita Kärkkäisten asuinpaikkoja 1500-luvulla

Kärkäs-suvun tunnetut asuinpaikat 1400-luvun puolivälissä. Ensimmäinen tunnettu Kärkkäissuvun asuinpaikka oli Kärkkään talo ja siitä syntynyt kylä Längelmäveden eteläpuolella Keljonjärven rannalla Sahalahdessa, joka oli silloin vanhaa suur-Pätkänettä. Pälkäneen Kärkkäällä oli laajat erämaat vanhalla suur-Rautalammilla (nykyään Hankasalmea ja Konneveettä). Asuinpaikkakunnat Pälkäne ja Rautalampi on merkitty kukka-tunnuksella. Myöhemmin syntyneet paikkakunnat ovat suluissa. Kartta: Tuulikki Kärkkäinen

3. Vanhan suur-Rautalammin Kärkkäälä - nykyiset Hankasalmen Kärkkäälä ja Konneveden Kärkkäälänkylä

Ruotsin kuningas Kustaa Vaasa kuninkaaksi tultuaan pyrki laajentamaan asutusta lisätäkseen Ruotsin aluetta ja veroa maksavia pysyväisasukkaita. Siksi hän julisti, että entiset erämaaomistukset sai pitää perinnöllisinä vain, jos niille muutti pysyvästi asumaan. **Pietari Laurinpoika**, eli ”ukko Kärkäs”, turvasi vanhan suur-Pälkäneen Kärkkään talon Rautalammilla olleiden erämaiden omistuksen asuttamalla ne. Hankasalmen Kärkkäälän kylätoimikunta on pystyttänyt kahdeksan kiven ryhmän sen muistoksi, että Pekka (Pietari) Kärkäs Pälkäneeltä asutti pysyvästi 1530-luvulla nykyisen Kärkkäälän kylän seitsemän pojan kanssa, joista viisi oli hänen omiaan ja kaksi veljensä Laurin poikaa. Muistokiviryhmä sijaitsee nykyisen Hankasalmen kunnan Kärkkäälän kylässä kylä-Osuuspankin edustalla mäntyjen alla Hankasalmelta Konnevedelle johtavan tien nro 641 tuntumassa, osuuspankkiin, kylätaloon ja Korholaan johtavan tienpistolla (kuva sivulla 13).

Pietari Laurinpoika Kärkäs perusti pysyvän asutuksen seitsemän poikansa (joista kaksi oli Lauri-veljen poikia) kanssa vanhalle suur-Rautalammille Kärkkään talon erämaille Vanginveden rannalle Laurinniemen tienoolle nykyisen Pietilän paikalle, minkä ympäristöön syntyi Kärkkäälän kylä. Laurinniemessä oli sijainnut Lauri Kärkkään eräsija. Pietari Laurinpoika oli ”ukko Kärkäs”, jonka

kerrotaan käyneen Tukholmassa hakemassa kuninkaalta annekirjat Rautalammin maaomistukseensa.

Ukon kerrotaan perustelleen laajaa maan tarvettaan sillä, että hänellä on seitsemän poikaa, ”penkin poikki makoavaa”. Rautalammin erämaille perustetusta uudistalosta maksettiin verot aluksi Pälkäneelle.

Kärkkään Rautalammin erämaat olivat ilmeisen kalaisia. Kylän alueella on edelleen seitsemän koskea, vaikka parhaat kosket joutuivat pian aatelisten omaisuudeksi. Viitteitä on siitä, että yläjuoksulla olleet kosket, ennen nykyistä Kärkkäälän kylää, olisivat kuuluneet alun perin ”Ukko” Kärkkään erämaihin. Sukunimi oli aluksi lyhyessä, Hämeestä seuranneessa muodossaan Kärkäs, mutta sai myöhemmin tulopaikasta kertovan, diminutiivimuodon Kärkkäinen.

”Ukko” eli Pietari Kärkäs todennäköisesti palasi itse myöhemmin takaisin Pälkäneen Kärkkääseen sen isännäksi v. 1553–1561. Pojat jäivät asuttamaan perustamia Rautalammin Kärkkäälän kylän taloja. Kärkkäisten suku ei kuitenkaan laajentunut Rautalammissa niin kuin olisi voinut olettaa. Syitä tähän on monia.

Ukko Kärkkään pojista **Lauri** oli pitäjän varakkaimpia talonpoikia, mutta hänen sukunsa kerrotaan sammuneen pojan kuoleman jälkeen. Talo sai myöhemmin nimen **Hannula** sen jälkeen, kun nimismies ja pitäjänkirjuri Hannu Laurinpoika hankki talon nimiinsä 1630-luvulla.

Toisen pojan **Heikin** perustama talo sai myöhemmin nimen **Viisaala** hänen jälkeläistensä alettua käyttää sukunimeä Viisainen. Sukuhaara näyttää sammuneen 1650-luvun jälkipuoliskolla.

Kolmas poika **Olli** rakensi talonsa Kellanniemeen. Talo kärsi pahoin 1600-luvun katovuosista, mutta säilyi suvulla

vuoteen 1645. Talo oli autiona 25 vuotta, kunnes Lauri Puttonen Laukaan Leppävedeltä muutti taloon. Talon nimeksi tuli **Puttola** eli Kellanniemi.

Neljäs poika Pekka perusti talon, joka sai myöhemmin nimen **Pietilä** useista peräkkäisistä Pekka eli Pietari-nimisistä isännistä. Pietilän talon Kärkkäis-haara alkoi käyttää sukunimenään talon mukaan Pietiläinen. Pietiläisten sukuhaara on laaja ja Pietiläisillä on oma sukuseuransa. Pietilän talo on edelleen ilmeisesti hyvin samalla paikalla kuin alkuperäinen Pietilä on ollut Pietilänniemellä.

Ukko Kärkkään viides poika **Jaakko** rakensi oman savutupansa, Salonpään, Kärkkäänsaloon eli Saksalansaareen, jonka ensimmäinen asukas hän oli. Kärkkäisiä oli Salonpäässä 1600-luvun puoliväliin asti, jolloin sukuhaara näyttää sammuneen. Talossa oli isäntänä Martti Niilonpoika Kärkkäinen 1611-1646 ja talo sai nimen **Marttila** hänen mukaansa.

Ukko Kärkkään veljen Laurin **Lauri**-niminen poika rakensi Kärkkäänsaloon eli Saksalansaareen 1560-luvun puolivälissä talonsa Kotkantaipaleen alueelle, jossa Kärkkäissukua asui 1600-luvun lopulle asti. Vuodesta 1691 taloon muutti Savolaisen suku Laukaan Sumiaisista ja talo sai Kärkkäisten jälkeen uusien asukkaiden mukaan nimeksi **Savola**.

Pietilän talo 1950-luvun alkuvuosina. Sahalahden Kärkkään kylästä 1530-luvulla seitsemän pojan kanssa erämailleen suur-Rautalammille tulleen Pietari eli "Ukko" Kärkkään ensimmäinen asuinsija perustettiin Kynsiveden ja Vanginveden väliselle niemelle lähelle Laurinniemiä sijainnutta vanhan erämajaa. Asuinpaikka nimettiin perättäisten isäntien mukaan Pietiläksi ja nimikin sai siitä nimen Pietilänniemi, mikä on nykyään Konnevettä. Jorma Penttisen kuvakokoelma.

Laurin toinen poika **Olli** pystytti savupirttinsä noin vuonna 1565 Pesiäissalmen pohjoisrannalle. Tämä olikin sitten ainoa talo, jossa aluksi nyt laajalle levinnyt Kärkkäisten suku säilyi tämän nimisenä 1800-luvulle saakka. Talo sai nimen **Perttula** kolmannen isäntänsä, 1620-40-luvulla sitä hallinneen Perttu Kallenpoika Kärkkäisen mukaan.

Oletettavaa on, että Ruotsin suurvalta-aseman luomiseksi raskaalla talonpoikien verotuksella ja jatkuvilla sotaväen ostoilla, sodilla ja sotaväen ylläpidoilla taloilla oli vaara joutua veronmaksukyvyttömiksi, etenkin jos isäntä kuoli. Veronmaksukyky oli myös monien peräkkäisten katovuosien sattuessa heikko. Valmiita pelloja omistaneita taloja saatettiin ottaa talonpojilta virkataloiksi papistolle ja virkamiehille. Talonpojalle saatettiin antaa korvaukseksi maata muualta, mikä merkitsi uuden asumuksen perustamista ja maan raivaamista alusta aloittaen. Talo saattoi tulla myös eri syistä veronmaksukyvyttömäksi, ja merkittiin "autioksi" kolmen vuoden veronmaksukyvyttömyyden jälkeen. "Autiot" tilat menetettiin kruunulle, ja kruunu antoi ne toiselle viljelijälle. Yksi Rautalammin Kärkkäisten tila otettiin pappilalle ja yhdestä, Hannulasta, tuli voudin hyvinvoiva talo.

Hankasalmen puolella oleva osa alkuperäisestä Kärkkäis-alueesta on nimeltään edelleen Kärkkäälä. Toinen puoli "Ukko" Kärkkään aluetta on Konneveden kunnan puolella Kärkkäälänkylän nimisenä.

Olli Kärkkäisen perintötaloa Perttulaa tarkastellaan seuraavassa lyhyesti, onhan paikka säilynyt suvulla nykypäiviin saakka, vaikkakin omistajien sukunimi on naimakauppojen seurauksena vaihtunutkin 1800-luvulla ensin Makkoseksi ja sitten Puttoseksi.

Muilta osin tässä ei käsitellä enempää Rautalammin Kärkkäälän kylän Kärkkäisten vaiheita. Tarkemmin asiaa on selvitetty Kärkkäisten sukuseuran edesmennyt pitkäaikainen puheenjohtaja, Hannu K. Kärkkäinen isästään ja sukuhaarastaan kirjoittamassaan kirjassa *Tulisieluinen mies. Merkintöjä "Äänekosken Keisarin" elämästä* (2000). Täsmällistä tietoa sisältää myös fil. maist. Ilkka Korhosen Helsingin yliopiston historian laitoksella tekemä pro gradu -

työ *Vanhan Rautalammin asuttaminen 1500-luvulta 1630-luvulle* (1979). Pysyvän asutuksen tulosta Kärkkäälään 1500-luvulla ja elämästä 1600-luvulla on myös lukuja Pentti Närhin kirjassa *Osa Kärkkäälää historian kuvastimessa* (2000) ja Niilo Rossi myös henkilöhistorioita sisältävässä julkaisussaan *Tarinoita ja kuvia Kärkkäälän koskilta ja virroilta ja niiden rannoilta* (2014). Paavo Pietiläinen on tehnyt Pietiläisten haarasta kolme erillistä sukututkimusta: *Perintö-Pietilän Pietiläiset - Lauri Olavinpoika Pietiläisen jälkeläiset* (1998), *Sumiaisten Pietiläiset* (1996) ja *Saksalan-Heinälehdon Pietiläiset - Mikko Olavinpoika Pietiläisen jälkeläiset* (2003). Pertti Kortelainen on tehnyt sukuseuran sarjassa julkaisun *Kärkkäisten suku VII: Rautalammin Kärkkäisiä* (2010). Uusimmat julkaisut ovat Seppo Kärkkäisen kaksi sukukirjaa: *Rautalammin Kärkkäiset. Rautalammin Kärkkäälään 1530-luvulla asettuneen Pietari Laurinpoika Kärkkään (Ukko Kärkäs) suvun jälkipolvia* (2016) ja *Ukko-Kärkkään jäljillä - Pälkäneeltä Peltolaan. Rautalammin Vaajasalmen Kärkkäisten matka keskiajalta nykyaikaan: Pälkäneen Sahalahti - Rautalammin Kärkkäälä - Vaajasalmi*, (2018)

Kärkkäälän nykyvaiheista löytyy tietoa myös luvussa 15, jossa kerrotaan sukuseuran kiertoajelusta kylälle vuoden 2010 Rautalammin suukokouksen yhteydessä.

Perttula

Perttulan talo 1900-luvun alkupuolella. Kärkkäälän kylän kuva-arkisto

Perttula on ollut Kärkkäisten suvun hallinnassa noin vuodesta 1565, jolloin **Olli Laurinpoika Kärkkäinen** pystytti savupirttinsä Pesiäissalmen rannalle. Hänen jälkeensä isäntänä olivat **Kalle Ollinpoika** ja **Perttu Kallenpoika Kärkkäinen**, jonka mukaan talo sai nimensä Perttula. Perttu olikin vuoden 1628 tietojen mukaan pitäjän toiseksi varakkain talonpoika. Seuraava isäntä oli **Juho Pertunpoika Kärkkäinen**, ja tämän jälkeen päätalon isäntinä vuorottelivat **Nuutti Juhonpoika** ja **Juho Nuutinpoika** 6. sukupolven ajan aina vuoteen 1808 saakka.

Vuosina 1731-1771 isäntänä toimineen **Juho Nuutinpoika Kärkkäisen** aikana Perttula ostettiin perinnöksi ja talo jaettiin kahdeksi Juhon poikien **Nuutin** ja **Matin** kesken ja Juhon veljelle **Kallelle** erotettiin lisäksi Ruskamäki-niminen tila. Tästä vielä erotettiin Lähteenmäki-niminen osa Juhon kolmannelle Juho-nimiselle pojalle. Juhon jälkipolvista

voidaan mainita kunnallisneuvos **Ahti Kärkkäinen** "Äänekosken keisari", joka toimi Kärkkäisten sukuseuran hallituksessa seuran alkuvuosina. Ahtin poika Hannu kirjoitti isästään kirjan *"Tulisieluinen mies. Merkintöjä "Äänekosken Keisarin" elämästä"*. Hannu toimi puolestaan sukuseurassa yli 40 vuotta pääosin ensin varavanhimpana ja sittemmin sukuvanhimpana lähes 20 vuotta.

1808 Perttulan päätalon isäntinä olivat **Juho Nuutinpojan** lapset, ensin **Pekka Juhonpoika** 1808-1837 ja tämän muutettua Saarijärvelle **Elias Juhonpoika** 1837-1841. Eliaksella oli vain yksi elossa oleva tytär **Anna Sofia**, joka meni 1834 naimisiin **August Makkosen** kanssa ja Augustista tuli 1841 koko Perttulan isäntä hankittuaan hallintaansa heti vävyksi tultuaan myös toista puolikasta hallinneen **Matti Matinpojan** osuuden. Matti puolestaan muutti 1834 torppariksi pitäjän toiselle puolelle Juurikkaniemeen ja sieltä edelleen 1845 Vaajasalmelle Sahalan kartanon Selkämä-nimiseen torppaan. Torppa itsenäistyi 1917 ja on edelleen Kärkkäisten suvun hallussa Peltolan nimellä. Sukuseuran nykyinen sukuvanhin **Seppo Kärkkäinen** on Peltolan poikia ja hän on kirjoittanut 2018 suvun vaiheista kirjan *"Ukko-Kärkkään jäljillä - Pälkäneeltä Peltolaan"*.

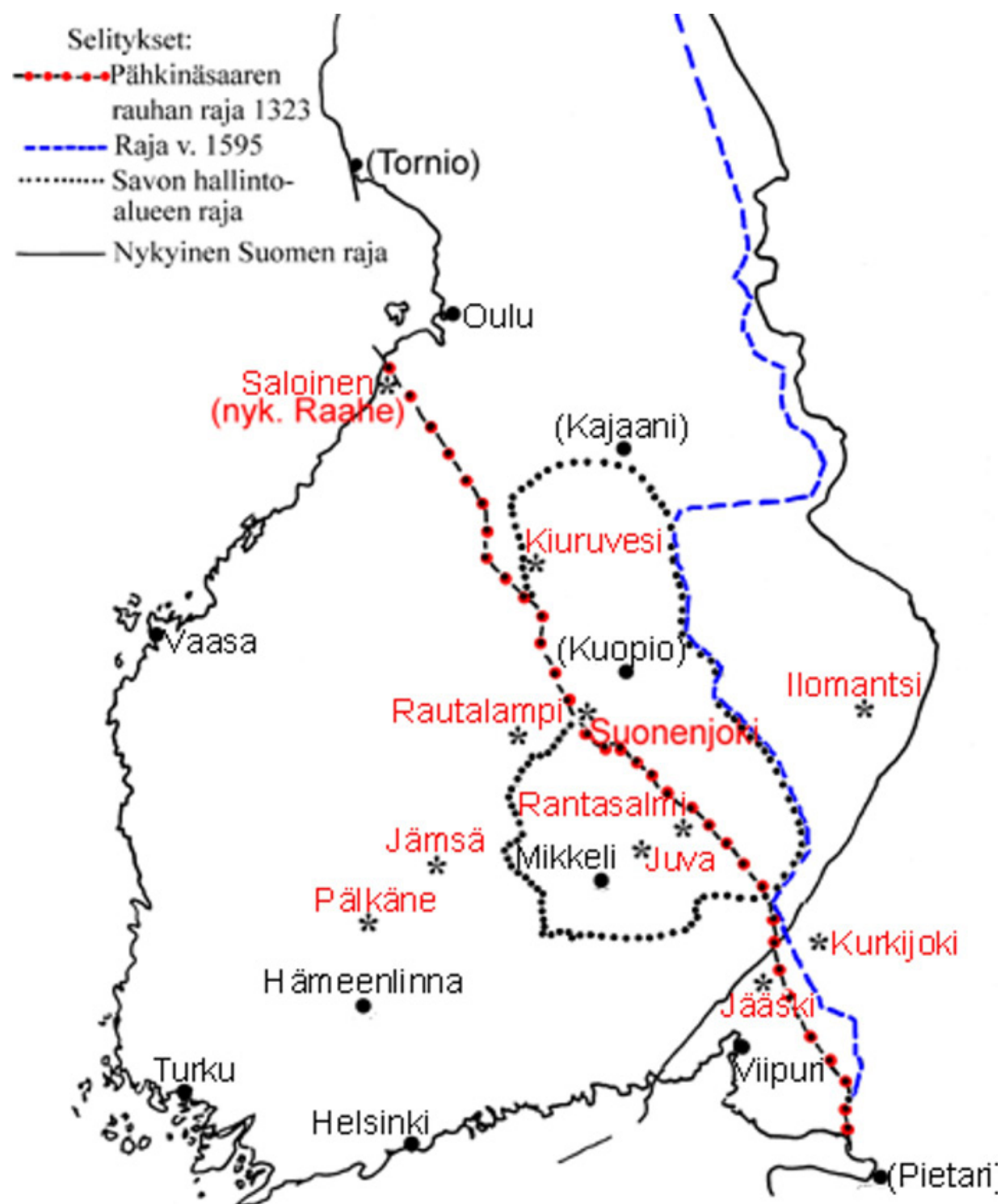
August Makkosella ja **Anna Sofia Kärkkäisellä** oli Perttulassa kaikkiaan 11 lasta, joista 8 säilyi elossa ja he asuivat perheineen Perttulan mailla Augustin kuolemaan saakka 1880. Anna Sofia kuoli 1868 ja August meni seuraavana vuonna naimisiin naapurissa asuneen Juho Puttosen lesken **Eva Kaisa Wariksen** kanssa. Kaksi Augustin tyttäretä meni naimisiin Eva Kaisan poikien **Mooseksen** ja **Villen** kanssa. Augustin kerrotaan luvanneen pienessä hiprakassa **Ville Puttosen** ja nuorimman tyttärensä **Siljan (Johanna Cecilia)** häissä 1877 Perttulan Vilelle, mikä aiheutti närää Augustin muitten lasten kanssa.

Näin Perttulan isäntien sukunimi muuttui Makkosesta Puttoseksi. Perttulan Puttosista mainittakoon isäntänä 1942–1972 toiminut **Toivo Puttonen**, joka oli maankuulu kansanpelimanni, sekä hänen veljensä fil.tri **Lauri Puttonen**, joka toimi maan vanhimman suomenkielisen oppikoulun Jyväskylän yhteiskoulun rehtorina sekä saksan- ja ranskan opettajana. Hän julkaisi sota-aikana salanimellä Laakko V. myös salapoliisiromaania *Elokuun murha*.

August Makkosen muista jälkipolvista voidaan mainita lapsenlapset ja serkukset **Paavo (Paavali) Makkonen** ja **Ville Vainio (ent. Karjunen)**. Paavo toimi Kuopiossa mm. rakennusurakoitsijana ja mm. Puijonsarven vanha osa on hänen urakoimansa. Ville puolestaan syntyi Vaajasalmella ja asui nuoruusvuotensa Kerkonkoskella Sorrin talossa. Hänestä tuli Rautalammin ensimmäinen kansanedustaja vuoden 1909 vaaleissa sosiaalidemokraattien edustajana. Kuopion porvaristoon kuuluneen Paavo Makkosen kerrotaan avustaneen vasemmistolaisen serkkunsa vaalikampanjaa. Toisen kerran Ville valittiin eduskuntaan sisällissodan jälkeen 1919. Ennen sisällissotaa Ville toimi aktiivisesti Kuopion vasemmistopiireissä ja joulukuussa 1917 hän oli vastaanottamassa kuuluisan bolsevikin Jukka Rahjan järjestämää erityistä junaa, joka toi aseita Kuopion punakaartille. Aselastin saavuttua Ville ja asekuljetuksen päällikkö lähtivät juhlimaan tapausta. Villen serkku Paavo Makkonen oli sillä aikaa piilottamassa aseet punakaartin ulottumattomiin ja näin Kuopio säästyi lähes kokonaan verenvuodatukselta viinan voimalla.

Toisella kansanedustajakaudellaan Ville liittyi sittemmin kiellettyyn Suomen sosialistiseen työväenpuolueeseen ja valittiin sen edustajana eduskuntaan vuoden 1922 vaaleissa. Hän oli useaan otteeseen vankilassa poliittisista syistä, viimeisimmällä kerralla 1923–25, kun kielletyn

puolueen kansanedustajat pidätettiin. Vankilavuosien jälkeen Ville luopui politiikasta.

Kärkäs-Kärkkäinen-suvun asuinpaikkoja 1500-luvun lopulla. Paikat on merkitty kukkatunnuksella ja paikkakunnat punaisella: 1) Hämeen Pälkäne, Rautalampi ja Jämsä, 2) Savon Rantasalmi, Juva, Kiuruvesi ja Suonenjoki, (Pielavesi puuttuu), 3) Karjalan Jääski, Kurkijoki ja Ilomantsi sekä 4) Pohjanmaan Saloinen (nykyinen Raahe). Myöhemmin syntyneet paikkakunnat ovat suluissa. Kartta: Tuulikki Kärkkäinen

4. Rantasalmen Tuusmäki ja Keriharju

Hämäläistä väestöä oli siirtynyt Etelä-Savoon, mm. Mikkelin seudulle jo ensimmäisen vuosituhannen keskivaiheilta alkaen. Ylin kauppareitti kulki Mikkelin ja Savonlinnan korkeudella.

Etelä-Savon karjalaisasutus tuli Saimaan vesistön eräalueille kaakosta Kannakselta Laatokan länsi- ja luoteispuolelta. Karjalaisten siirtymistä lisäsi se, että Ruotsi valloitti Kannaksen 1200-luvun lopussa, aloitti Viipurin linnan rakentamisen ja alue liitettiin Pähkinäsaaren rauhassa 1323 Ruotsiin. Sittemmin myös Olavinlinnan rakentaminen 1400-luvun loppupuolella lisäsi karjalaisasutuksen siirtymistä Etelä-Savoon.

Mistä ja milloin joku Kärkäs/Kärkkäinen oli tullut Rantasalmelle, ei ole tarkkaa tietoa. Asiasta voi esittää aiemman historiatiedon perusteella vain oletuksia. Y-DNA-tutkimusten mukaan Rantasalmen Kärkkäiset ovat isälinjaltaan itäistä N-haploryhmää, mikä voisi todistaa Kannakselta tulon puolesta.

Rantasalmen Tuusmäki oli 1500-luvun puolivälissä aikansa tiheimmin asuttuja paikkoja. Siellä oli sen ajan mittavaa raudantuotantoa Tuusjärvestä nostetusta järvimalmista.

Rantasalmen pitäjässä asui ensimmäisten veromanttaaliluetteloiden mukaan Kärkkäisiä kahdessa talossa v. 1541, yhdessä talossa Tuusmäen ja toisessa talossa Keriharjun neljänneskunnan alueella. Tuusmäen ja Keriharjun talojen Kärkkäisten sukulaisuutta voi pitää

todennäköisenä sillä perusteella, että silloinen suomalaisten väestöpohja oli kaikkiaankin vähäinen. Todennäköistä on, että Kärkkäisiä oli asunut siellä jo ennen vuotta 1541. Sen voi päätellä siitä, että heillä oli jo 1540-luvun alussa veroluetteloihin merkityt talot.

Tuusmäestä muuttanut Kiuruveden Kärkkäisten kantaisä oli Pekka Pekanpoika, mistä voi päätellä, että jo hänen Pekka-isänsä oli tai oli ollut Tuusmäellä v. 1541 verotetun talon isäntä.

Rantasalmen Kärkkäisten yhdestä haarasta on 1990 sukuseuran sarjassa julkaisu *Kärkkäisten suku III*, joka sisältää 1600-luvun loppupuolella syntyneen Brusius Kärkkäisen jälkeläisiä 1900-luvulle.

5. Suur-Pieksämäen eli Juvan Joroisten Kärkkäälä eli nykyinen Suonenjoen Kärkkäälä

Vanhan Juvan pitäjässä Joroisten neljännekunnassa Suur-Pieksämäen alueella oli v. 1541 **Antti Kärkkäisen** perheen asuttama verotalo. Paikka on nykyisen Suonenjoen Kärkkäälän kylää. Antti Kärkkäisen juuret näyttävät professori Pekka Lappalaisen mukaan olleen Etelä-Savossa. Niin siitä huolimatta, että Rautalampi on lähempänä, vain vesireitin, silloisen pääkulkuväylän eli ”valtatie” takana.

Suur-Pieksämäen Kärkkäisistä on Pertti Kortelaisen 2010 tekemä tutkimus Antti Kärkkäisestä (s. n. 1530) lähtien. Selvitys on osana sukuseuran julkaisua *Kärkkäisten suku VII –Rautalammin Kärkkäisiä*.

6. Pielaveden Lampaanjärvi

Myös mainitusta Juvan Joroisten neljännekunnasta lähti eräs Kärkkäinen, **Antti Ollinpoika**, Pohjois-Savoon Lampaanjärvelle, missä hänen talonsa merkittiin veroluetteloon v. 1541. Hänen talonsa hävisi veroluettelosta 1500-luvun lopulla ja vaiheet ovat tarkemmin selvittämättä. Paikan nimi Kärkkäänniemi on kuitenkin jäänyt Lampaanjärvelle, mikä on nykyistä Pielaveden kuntaa. Se sijaitsi Pienen Lampaanjärven rannalla, joka on kuivattu 1900-luvulla.

7. Karjalan Kannaksen Kärkkäät